

**МІГРАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ****MIGRATION AS A TOOL FOR LAUNDERING PROCEEDS OF CRIME: AN INTERNATIONAL LEGAL ASPECT**

**Бехруз Х.Н., д.ю.н., професор,  
завідувач кафедри міжнародного та європейського права  
Національний університет «Одеська юридична академія»**

**Грушко М.В., к.ю.н., доцент,  
доцент кафедри міжнародного та європейського права  
Національний університет «Одеська юридична академія»**

У статті досліджуються міжнародно-правові аспекти використання міграційних процесів як інструменту легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Стаття наголошує на зростаючій тенденції залучення до злочинних фінансових схем уразливих категорій осіб – біженців, шукачів притулку, осіб без громадянства, нелегальних мігрантів. Їх залучення до таких схем дозволяє транснаціональним злочинним угрупованням маскувати джерела походження коштів і складнощі з їх виявленням на міждержавному рівні.

Попри наявність ряду міжнародних конвенцій (зокрема, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколу проти незаконного ввезення мігрантів), чинне міжнародне право не забезпечує комплексного правового регулювання на перетині фінансової безпеки та міграційної політики. Існують прогалини у правозастосуванні, а також брак скоординованих підходів між державами щодо ідентифікації, моніторингу та протидії залученню мігрантів до відмивання коштів.

У процесі дослідження проаналізовано основні механізми, що використовуються для відмивання грошей за участі міграційних каналів: інвестиційна міграція (так звані «золоті візи»), фіктивна трудова або освітня міграція, зловживання системами грошових переказів, торгівля людьми. Особлива увага приділена проблемі правової відповідальності й необхідності захисту прав мігрантів у контексті забезпечення міжнародної фінансової безпеки.

У статті також розглянуто прецедент Європейського суду з прав людини – справу *Arewa v. Lithuania*, яка ілюструє складність забезпечення балансу між кримінальним переслідуванням за фінансові злочини та дотриманням основоположних прав людини в міграційному контексті. Зроблено висновок, що ефективна міжнародна протидія відмиванню коштів вимагає гармонізації стандартів фінансового моніторингу, удосконалення процедур виявлення транскордонних схем легалізації доходів, а також зміцнення гарантій правового захисту осіб, що можуть стати інструментом у злочинних фінансових операціях.

**Ключові слова:** міжнародне право, відмивання грошей, біженці, міграція, транснаціональна злочинність, нелегальна міграція, фінансовий моніторинг, права людини, тероризм, міжнародне кримінальне право, міжнародно-правова відповідальність.

The article explores the international legal dimensions of using migration processes as a tool for the laundering of proceeds derived from criminal activities. The article also highlights a growing trend in the exploitation of vulnerable groups – refugees, asylum seekers, stateless persons, and undocumented migrants – for illicit financial operations. These groups are often used by transnational criminal organizations to obscure the origin and movement of illegally obtained funds, complicating detection and prosecution efforts at both national and international levels.

Despite the existence of key international legal instruments – most notably the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and its Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air – the current international legal framework lacks comprehensive regulation addressing the intersection of financial crime and migration. Gaps in legal enforcement and a lack of coordinated international mechanisms create a permissive environment for criminal misuse of migration channels.

The study analyzes major methods used in the money laundering schemes involving migration, including investment migration programs (the so-called “golden visas”), fictitious labor or education-based migration, abuse of remittance systems, and human trafficking. Special attention is given to the tension between imposing legal responsibility and protecting the rights of migrants in the context of international financial security.

The article further examines case law from the European Court of Human Rights, particularly the *Arewa v. Lithuania* judgment, which demonstrates the legal and procedural complexity in balancing effective criminal prosecution and the protection of fundamental human rights in transnational financial crime cases involving migrants. The findings indicate that enhancing international countermeasures against money laundering through migration channels requires greater harmonization of financial monitoring standards, development of specialized procedures for identifying laundering schemes involving migrants, and reinforcement of legal safeguards to protect those in vulnerable positions from being exploited in illicit financial operations.

**Key words:** international law, money laundering, refugees, migration, transnational organized crime, illegal migration, financial monitoring, human rights, extradition, terrorism, international criminal law, international legal responsibility.

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах глобалізації та посилення транскордонної мобільності населення спостерігається зростання масштабів використання міграційних процесів у злочинних фінансових схемах, зокрема з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Особливої актуальності набуває практика залучення до таких схем осіб, які перебувають у вразливому становищі – біженців, шукачів притулку, нелегальних мігрантів та осіб без громадянства. Вони використовуються як інструменти для маскування джерел і напрямків переміщення незаконних коштів, що суттєво ускладнює виявлення таких операцій як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Попри наявність розвиненої системи міжнародних правових актів, спрямованих на боротьбу з відмиван-

ням коштів і фінансуванням тероризму, у чинному міжнародному праві відсутнє комплексне регулювання, яке б охоплювало специфіку використання міграційних потоків у таких схемах. Прогалини у правовому регулюванні, недостатня координація між державами, відмінності в національних підходах до міграційної політики та фінансового моніторингу – усе це створює сприятливе середовище для функціонування транснаціональних злочинних угруповань.

У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення міжнародно-правових підходів до взаємозв'язку між міграційними процесами та схемами відмивання коштів, а також вироблення ефективних механізмів протидії зловживанню вразливими категоріями осіб у фінансових злочинах транснаціонального характеру.

**Метою статті** є дослідження міжнародно-правових аспектів використання міграційних процесів як інструменту відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, з урахуванням актуальних викликів, які постають перед державами та міжнародною спільнотою у сфері протидії таким явищам. У межах цієї мети передбачено здійснити аналіз чинної міжнародно-правової бази, виявити прогалини у регулюванні та правозастосуванні, охарактеризувати основні механізми залучення мігрантів до схем легалізації незаконних коштів, а також розробити пропозиції щодо вдосконалення міжнародних механізмів правового реагування на вказану проблему з одночасним забезпеченням належного захисту прав мігрантів.

Питань міграції та відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом торкалися у своїх роботах Д. Кривонос, Ю. В. Луценко, О. О. Дудоров, В. В. Попко, Д. Л. Вітюк, Г. П. Ситник, Р. О. Баранов, В. Г. Севрук, С. О. Павленко, Р. Ф. Харитонов, С. С. Шрамко та інші.

**Виклад основного матеріалу.** Міграція у сучасному глобалізованому світі є багатовимірним явищем, яке охоплює як законні, так і незаконні переміщення осіб через кордони. Одним з найбільш тривожних аспектів є використання міграційних процесів у злочинних цілях, зокрема – для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Відмивання коштів, за визначенням, – це процес легалізації доходів, отриманих внаслідок кримінальної діяльності. Серед таких джерел: торгівля наркотиками, зброєю, людьми, кіберзлочинність тощо. Міграція у цьому контексті виконує не лише роль «транзитного механізму», але й інструменту маскування незаконного походження коштів або їх переміщення через державні кордони з метою легалізації.

До найпоширеніших механізмів, що поєднують міграцію та відмивання коштів, належать:

1. Інвестиційна міграція (так звані «золоті візи»): зловмисники можуть інвестувати кримінальні доходи в нерухомість або бізнес у країні призначення, отримуючи при цьому дозвіл на проживання або громадянство.

В. Місечко зазначає, що хоча купівля заможними людьми громадянства або посвідок на постійне проживання потенційно має приносити суттєву користь економіці приймаючої сторони, зараз все більше держав відмовляються від цієї практики. Адже надто високі ризики порушення закону з боку різних суб'єктів, що так чи інакше долучаються до програм. Ба більше, ці ризики зростають на тлі загострення міжнародних протиріч, повномасштабного вторгнення РФ в Україну та війни Ізраїлю проти терористичної організації ХАМАС [4].

2. Фіктивна трудова або освітня міграція: створення підстав для перерахування коштів під виглядом зарплати, стипендій або інших законних платежів. Йдеться про випадки, коли особа набуває міграційного статусу на підставі формально законних підстав – працевлаштування чи навчання – проте ці підстави є удаваними, а реальна мета полягає у переміщенні та легалізації коштів сумнівного походження. Злочинні угруповання часто створюють підставні компанії або укладають фіктивні трудові договори з так званими «працівниками», використовуючи це як прикриття для перерахування «заробітної плати», яка насправді є легалізованою частиною злочинного прибутку.

3. Використання грошових переказів: через підставних осіб або компанії злочинці переводять гроші в інші юрисдикції, зокрема у ті, де контроль за походженням коштів є слабшим.

Стосовно боротьби з таким способом відмивання коштів Р. О. Баранов зазначає, що вона вимагає синхронізованих дій з боку правоохоронних органів, державної служби фінансового моніторингу і регулюючих / наглядових органів. Зміцнення фінансової стабільності, підвищення довіри до фінансових установ, зниження тарифів грошових переказів у офіційних системах, згорання

тіньової економіки позитивно вплинуть на скорочення обсягів операцій в системах автоматичного переказу грошей. Надмірне регулювання може змусити ці системи піти повністю в тінь і зробити їх ще більш уразливими для ризиків відмивання грошей [1, с. 100].

4. Торгівля людьми: окрема категорія, яка часто поєднує незаконну міграцію з тяжкими формами експлуатації та подальшим легалізованим обігом прибутків.

Д. Кривонос у своїй статті зазначає, що правопорушення із легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, має міжнародний характер, набуваючи останнім часом ознаки транснаціонального кримінального правопорушення. Цьому сприяє безперешкодне переміщення (перерахування) активів, які мають злочинне походження, у будь-яку юрисдикцію. Окремий суттєвий вплив на поширення та розповсюдження злочинності у сфері відмивання майна злочинного походження здійснюють глобалізаційні та міждержавні міграційні процеси, що створюють передумови до транскордонного відмивання (легалізації) майна злочинного походження [3, с. 64].

У сфері міжнародного права низка конвенцій прямо встановлює норми, що стосуються як боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, так і регулювання міграційних процесів. Зокрема, п. 1 (ai) ст. 6 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року визначає, що кожна держава-учасниця вживає відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, коли вони вчинені навмисно: конверсію або переказ майна, якщо відомо, що таке майно являє собою доходи від злочинів, з метою приховання злочинного походження цього майна або з метою надання допомоги будь-якій особі, яка бере участь у вчиненні основного правопорушення, для того, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої діяння [2].

У контексті міграції важливе значення має Протокол проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морем і повітрям 2000 року, який доповнює вищезазначену Конвенцію. У статті 6 цього Протоколу передбачається криміналізація наступних діянь: коли вони вчиняються навмисне і з метою одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду: незаконного ввезення мігрантів, коли вони вчиняються з метою створення умов для незаконного ввозу мігрантів: виготовлення підробленого документа на в'їзд/виїзд або посвідчення особи; придбання або надання такого документа або володіння ним [5].

Таким чином, фіктивна міграція може бути інструментом як відмивання коштів, так і інших злочинних дій, що мають транснаціональний характер.

У цьому контексті особливої ваги набуває проблема захисту прав мігрантів, які можуть стати жертвами зловживань або бути втягнутими в схеми, не усвідомлюючи повною мірою їхню незаконність. Вразливість таких осіб, зокрема біженців і шукачів притулку, ставить під сумнів ефективність реалізації норм міжнародного права у сфері прав людини. Міжнародні стандарти вимагають дотримання принципів недискримінації, справедливого провадження та права на притулок навіть у випадках підозри в участі у фінансових злочинах, що особливо складно реалізувати в умовах національної безпекової політики.

Звертаючись до практики ЄСПЛ, зокрема рішення у справі *Arewa v. Lithuania* (заява № 53176/17) суд розглянув скаргу громадянина Нігерії, pana Олусегуна Бамісе Ареви, який оскаржував тривалість кримінального провадження проти нього та його вплив на сімейне життя. Справа стосувалася підозри у відмиванні грошей через литовську компанію Jammo, співвласником якої був заявник. У липні 2014 року на рахунок Jammo було переведено 1 853 800 доларів США від компанії Sinowide Energy

Limited з Гонконгу, після чого литовський банк заморозив ці кошти через підозри у відмиванні грошей [6].

Пан Арева був затриманий та звинувачений у відмиванні грошей і підробці документів. Він стверджував, що тривалість кримінального провадження, яке тривало понад п'ять років, порушила його право на розгляд справи упродовж розумного строку (стаття 6 §1 Конвенції) та негативно вплинула на його сімейне життя (стаття 8 Конвенції), оскільки він не міг отримати дозвіл на проживання в Литві та бути зі своєю партнеркою і сином [6].

ЄСПЛ визнав, що тривалість провадження була значною, але врахував складність справи, міжнародний характер фінансових операцій та необхідність отримання інформації з іноземних юрисдикцій. Суд також зазначив, що заявник відмовлявся давати свідчення на початкових етапах слідства, що могло вплинути на тривалість провадження. Відтак, ЄСПЛ не встановив порушення статті 6 §1 Конвенції. Щодо статті 8, Суд зазначив, що заявник не мав офіційно визнаного сімейного статусу на момент відмови у продовженні дозволу на проживання, а народження сина відбулося пізніше. Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання у сімейне життя заявника не було непропорційним, і порушення статті 8 не було встановлено [6].

Ця справа демонструє, як ЄСПЛ оцінює тривалість кримінальних проваджень та їхній вплив на особисте життя, особливо у контексті міжнародних фінансових злочинів та міграційних питань.

З огляду на виклики сучасної безпеки, зокрема загрозу фінансування тероризму через міграційні канали, постає потреба у більш активному залученні механізмів міжнародного кримінального права та підвищенні міжнародно-правової відповідальності як держав, так і недержавних

акторів. Формування ефективної системи протидії має ґрунтуватися на принципах міждержавної співпраці, дотриманні прав людини та застосуванні уніфікованих стандартів притягнення до відповідальності у випадках використання міграції з метою вчинення або приховування злочинів транснаціонального характеру.

**Висновки.** Міграційні процеси в умовах глобалізації набувають не лише соціального й економічного значення, але й дедалі частіше використовуються у злочинних цілях, зокрема – як механізм для відмивання коштів, одержаних незаконним шляхом. Аналіз міжнародно-правової бази засвідчує наявність важливих норм, спрямованих на протидію цим явищам, зокрема у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та її Протоколах. Водночас, ці акти не забезпечують комплексного регулювання, що враховує специфіку зловживань у сфері міграції для фінансових злочинів, особливо щодо використання вразливих категорій мігрантів.

Практика Європейського суду з прав людини, зокрема справа *Arewa v. Lithuania*, демонструє прагнення до дотримання балансу між потребами кримінального переслідування та гарантіями прав людини. Це підкреслює важливість дотримання принципів справедливості, пропорційності та правової визначеності навіть у боротьбі з найскладнішими транснаціональними злочинами.

Для підвищення ефективності міжнародної протидії відмиванню коштів через міграційні канали необхідне вдосконалення координації між державами, гармонізація стандартів фінансового моніторингу та створення спеціальних процедур для виявлення схем легалізації коштів за участю мігрантів. При цьому невід'ємною умовою має залишатися забезпечення правового захисту мігрантів, особливо тих, хто перебуває у вразливому становищі.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов Р. О. Механізми відмивання грошей з використанням нелегальних схем грошових переказів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 96–101. URL: [http://www.investplan.com.ua/pdf/12\\_2016/22.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2016/22.pdf) (дата звернення: 06.09.2024).
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_789#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text) (дата звернення: 06.09.2024).
3. Кривонос Д. Вплив міграційних процесів на поширення транснаціональної легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, у контексті предмету правопорушення. *Migration & Law*. 2023. С. 63–75. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/j23-daryna-kryvonos.pdf> (дата звернення: 06.09.2024).
4. Місечко В. Гроші в обмін на громадянство. *Економічна правда*. 08.01.2024. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/08/708508/> (дата звернення: 06.09.2024).
5. Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_790#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_790#Text) (дата звернення: 06.09.2024).
6. *Application no. 16031/18 Olusegun Bamise AREWA against Lithuania*, lodged on 30 March 2018. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-189281%22%7D> (дата звернення: 06.09.2024).